

MIQUEL MORERA I DARBRA

UNA EXPERIÈNCIA DE CAMPANYA

Vaig néixer el 26 d'abril de 1920 a l'exvila de Sarrià, a Barcelona. Per tant, sóc de la lleva del 41. Al formar-se la columna Macià-Companys (a la caserna d'Esquerra Republicana de Catalunya de la Rambla de Catalunya) van oferir al meu pare l'organització i el comandament de l'armeria. Ell acceptà i sortí cap a Alcanyis, al front de Terol, amb el grau de tinent. Al cap de tres mesos, el pare em digué si volia anar amb ell. Així va ser com vaig ingressar, voluntari, a les milícies antifeixistes de Catalunya.

Arrest a primera línia

Estem a Utrillas a l'estiu de 1937. El tinent armer ha marxat cap a Mestrança a recollir materials i m'ha deixat a càrrec de l'armeria. Tenim força feina per fer. Al matí, enllestim dues mules amb dues metralladores que ja tornen a funcionar. Els mulers s'estan esperant per marxar tan aviat ho acabem. Tots tenim pressa.

A la porta de l'armeria arriba un sergent. És de comandància. No l'havíem vist mai; deu ser un nou incorporat. Demana pel cap de l'armeria i els meus companys me l'envien.

-La màquina d'escriure no funciona.

-Bé, doncs, deixa-la aquí i, així que acabem amb les armes, l'arreglarem.

- Ho heu de fer ara mateix!

- Ara no podem. Els mulers estan esperant les metralladores!

Sense cap més paraula -sols demanar-me el meu nom- va girar cua i marxà. Tots quedàrem sorpresos, però res més. Teníem feina i ens havíem d'espavilar.

No deuria passar ni mitja hora quan van arribar dos policies de guerra de la Comandància:

- Miguel Morera?

- Que no sabeu que sóc jo, o és que ja no ens coneixem?

Tots dos eren bons amics nostres. Molt seriós, un d'ells em digué: "has d'acompanyar-nos a comandància: estàs detingut!" En sentir això, tots els presents van venir per saber què passava.

- Per què, si es pot saber?

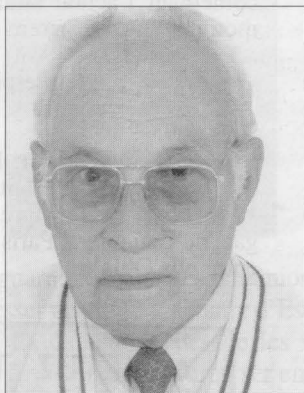
- A dalt t'ho diran. No et puc dir res però és per la màquina d'escriure.

Així doncs, carretera amunt cap a comandància. Mentre pujàvem per la carretera, els policies anaven tots dos a un costat i jo, fent broma, un d'ells contestà:

- Nano, no va de broma. T'ha caigut el pèl!

Arribem i em fan esperar una estona en una sala. Tot són cares serioses i sembla que ningú vulgui parlar amb mi. Tots van i vénen sense dir res.

Per fi, un assistent em passa al despatx del comandant. Comença a cridar -no a parlar- i jo tibet com un pal. Diu que no pot tolerar una indisciplina com la meua: negar-me a arreglar una màquina de la comandància!

Intento parlar però no em deixa ni obrir la boca. Segueix cridant i, encara que la porta està tancada, segur que els de fora s'han assabentat més que jo. "Retiri's", saludo, mitja volta i fora. Allí, un escriptent em fa esperar: "Espera't aquí, que et donarà un paper!". Tot són cares llargues; ara sí que penso que tot va seriosament i, pel que sembla, molt.

Torno a esperar una bona estona i, per fi, l'escriptent m'entrega un sobre. La seva cara vol explicar-me alguna cosa però sols m'estreny el braç amb la seva mà.

Comprendc el seu gest; el sobre està

adreçat al capità de la primera companyia, 1r batalló, a Martín del Río. Està tancat però he de dur-lo personalment: és un arrest.

Un dels policies ve corrent, carretera avall; sento que em criden. Què més voldran ara? No res; sols vol dir-me que, sobretot, entregui el sobre aquesta mateixa nit.

- Que no veus que aviat ja serà fosc?

- Doncs, sigui a l'hora que sigui, però fes-ho aquesta nit! He vingut a avisar-te perquè encara et volen empaquetar per desertor si no hi vas aquesta nit. Tens un mes d'arrest a primera línia!

- Moltes gràcies, company!

Voldria saber què li deuria haver dit i explicat aquell malparit sergent a en Blavia perquè les coses haguessin pres un caire tan dràstic. Ningú el tenia per un exaltat, al contrari, tots el teníem en molta estima. Bé, el cas és que no tenia altra alternativa que complir sense badar. Vaig explicar a l'armeria tot el que sabia, mentre posava en dos motxilles tot el que podia necessitar. D'aquí a una hora ja seria ben fosc. A la carretera, amb el primer camió de carbó que passà, cap a la cruïlla de Montalbán a Martín i, allí, a esperar que passés algun transport fins al poble. Altres vegades ja ho havia fet, però de dia. Ha trigat una mica però un camió de la brigada va fins allí.

A la comandància del 1r batalló tothom quedà sorprès. "Que fas aquí a aquestes hores?" "Porto aquesta carta per entregar a la 1a companyia." Com que les preguntes no paren, els explico el que ha passat i el càstig. No comprenen que una màquina d'escriure sigui més important que les armes. A més, nosaltres som armes per damunt de tot.

A Miralbueno

Volien que em quedés aquella nit allí però en dir el que sabia de la mala llet amb què portaven la qüestió, van comprendre que era millor anar-hi.

- Espera't aquí que, d'aquí a poc temps, un muler ha de pujar a les posicions de Miralbueno i et pot deixar a la cota de la 1a companyia. Tu sol no podries arribar-hi, encara que ho coneguessis. A més, sovint canvien les contrasenyes i et podries guanyar una bala o un bon ensurt. Sol i de nit, no es pot fer!

Ja som en camí -el muler, jo i el mul- creuant el riu

Martín, cap a les muntanyes. Fa una bona estona que hem sortit del poble i anem per camins. Anem parlant, tot i que no gaire i en veu baixa. De cop, m'atura i em fa senyal que no parli. D'una de les alforges treu unes coses negres i rares, una espècie de peïcs per al mul. Els havia fet ell mateix amb trossos de pneumàtic. Va lligar-los als cascots de la bèstia, ja que havíem de creuar una franja que estava batuda per l'enemic. Si sentien el trepitjar de les ferradures dispararien i el més possible era que alguna bala ens toqués a nosaltres o al mul. Havíem de passar fent el mínim de soroll ja que, de nit, els sorolls es transmeten molt més que de dia.

Ja està passat. Em diu que falta molt poc per arribar a la nostra posició. De sobte, sense saber des d'on, una veu demana la contrasenya. El muler li respon i passem. Estàvem a dos passos del sentinella i ni el vèiem ja que la nit era de les negres. Ve el caporal de guàrdia i m'acompanya però, abans, em despedeixo del meu company de viatge; ha de seguir el camí ja que és d'una altra companyia. Era tot un veterà!

El caporal em porta directament a la barraca que servia de lloc de comandament. La sorpresa va ser bona: a aquelles hores -deuria ser mitjanit- i l'armer allí. I la sorpresa va seguir quan el capità va obrir el sobre i va llegir l'arrest. "Però què has fet perquè et facin això?" Altre cop explicacions i no vull repetir les paraules que van sortir de cadascú dels presents.

El capità em digué: "Així, no has sopat encara?" "Doncs no!" Em va donar una llauna de conserva i un tros de pa. Mentre menjava, em va dir: "Mira, aquí de càstig res, ja que això voldria dir que tots nosaltres estem castigats. Seràs un més de la companyia i, per cert, confio que no siguis supersticiós, ja que el fusell, les cartutxeres i la manta que et donarem són d'un que acaba de passar-se als fatxes aquesta nit. Fins i tot, tindràs el mateix lloc a la seva barraca." I, rient, va afegir: "que no se t'encomani, que ja en tenim prou amb un!"

M'acompanyaren a la barraca, per estirar-me i procurar dormir el que quedava de la nit. Jo duia tot l'armament, ja que m'havien donat les pertinences del soldat desertor. Però, per acabar de completar-ho tot, també em van venir tots els polls, els seus i els dels altres, ja que en això no fan discriminacions. Acabava d'arribar roba neta i carn nova!

Poc deuria fer que havia agafat la son quan em ve a despertar un caporal: tinc guàrdia al parapet. "Però com pot ser? Acabo d'arribar!" "Sí, però t'han posat al lloc del fugat, a l'escamot, i a ell li tocava guàrdia ara."

Em poso les cartutxeres, agafo el fusell, les granades i la manta; en grup, a fer els relleus. A mi em toca a un angle de trinxera. "Sobretot, els ulls ben oberts i que no et sorprenguin. Vigila! Tens el número set."

La nit seguia essent negra i, ara encara m'ho semblava més. Allò era el que em faltava per arrodonir el dia. Quan feia poc d'estar-hi sol, començo a sentir sorolls com d'algú que s'arrossega per terra. També, alguna llauna que es mou. I de vent no en fa gens; per tant pot ser que, qui s'arrossega, ha mogut les llaunes. Igual volen tallar els filats!

No puc tenir més oberts els ulls però no veig res. Potser sí que es mou alguna ombra! El fusell sobre els

sacs terrers i, sense fer soroll, poso bala a la recambra. Una de les quatre granades de mà que porto penjades al corretjam, la deixo en un forat del parapet: així la tinc més a mà. Són de metralla o sigui, defensives.

Ara sento una remor que ve de la dreia i, també un soroll de tant en tant. Com si, amb unes alicates de tall, tallessin els filats que estan a pocs metres d'allí. Amb el fusell a punt, a la direcció d'on venien els sorolls, el dit al gatell, tot per disparar. Però, i si disparo i és una falsa alarma? Hauré posat tota la posició en estat d'alerta i demostrat que sóc un quinto. Després de divuit mesos de veterà, ara havia d'aguantar-me i demostrar-ho.

La veritat és que no sabia què fer. Els ulls em queien de tant mirar sense veure i, tantes vegades vaig estar a punt de fer foc, que ja no podia contar-les. Tenia molta, però molta por. I l'orgull de no fer el ridícul m'aguantava de no fer aixecar tota la posició. Per una altra banda, em temia que, d'un moment a l'altre, saltessin a dins el parapet i em degollessin. I, amb mi, a tots els de la cota: hauria estat per una covardia meva!

No sé el temps que tocava estar de guàrdia però puc jurar que, per a mi, va ser una eternitat de sofriment i de nervis. Els tenia tant a flor de pell que no sé com no em va agafar un atac d'histèria. Millor dit, si que sé perquè no el vaig tenir i em vaig aguantar de disparar: per orgull. L'orgull va poder més que la por.

Fent guàrdies, em tocà dues vegades donar l'alerta. Ens la passàvem de l'un a l'altre: "alerta el uno, alerta el dos, alerta el tres..." i així fins els set que era el meu lloc, i seguia. Com sol passar en tot, no hi ha ni mal ni bé que cent anys duri. Ja sento que venen per la trinxera: "alto, la contrasenya!" Arriba la patrulla amb el relleu. Ja era hora; s'ha acabat el patir. "¡Sin novedad!"

Cal aprofitar el que queda de nit per dormir, encara que ja comença a clarejar per l'horitzó. Els nous companys de barraca han de despertar-me. Cap a esmorzar. Em falta temps per anar al lloc de la guàrdia de la nit per reconèixer el terreny. Ara trobo l'explicació dels sorolls de la nit. Davant i entremig dels filats està ple de llaunes de conserva que arreu llencen. Una, per deixar-les però, l'altra, perquè si algú vol passar, per força faria soroll. L'inconvenient era que es criaven rates i, en anar a buscar el menjar, les movien. En comentar-ho amb els companys van dir que, quan t'acostumes, distingeixes bé la diferència i no en fas cas. Del que estaven ben convençuts els de l'escamot era que no dormiríem aquella nit sense tenir una alarma. Ho deien per mi doncs. Sempre que venia un de nou, passava això. El que no els vaig dir mai és el prop que havien estat que així passés.

Un per un vaig recórrer tots els llocs de guàrdia, procurant que tots em quedessin a la memòria. Durant el dia no tenia importància però de nit era diferent i no volia repetir l'experiència de la nit anterior. Em va quedar inesborrable! Ni en l'única vegada que em vaig batre amb l'enemic a Vivel del Río, vaig tenir por. I la situació era de molt més perill. Però llavors era diferent: se t'anava caldejant la sang a mesura que s'esdevien els fets i, sense voler-ho ni pensar-ho, a sang calenta, fas el que has de fer i prou. Però sense sentir ni por ni covardia, no penses, actues.

En canvi, de nit, sol, sense saber què tens al davant i que, per més que miris, no veus res...! Bé, res sí, perquè et sembla que veus unes ombres, uns moviments, uns sorolls i un conjunt de coses que provoquen que els nervis siguin els que fan la mala passada de sentir tota la pell de gallina. Jo crec que, si algú en un cas així diu que no ha passat por, és un mentider. Reconèixer haver-ho passat, no vol dir ser més home o menys.

Tenim guàrdies bastant sovint ja que la companyia no estava al complet i la posició -ja que estava molt avançada- tenia molts punts de guàrdia. Ja torno a estar de guàrdia, en un altre lloc i de dia. Res, qüestió de passar l'estona. Tot està tranquil i fa dies que no s'ha disparat quasi ni un tret.

Per la nit em toca altra vegada guàrdia al parapet. Ara és en un altre lloc i, encara que la nit és fosca ja sé el que tinc i com és el terreny de davant. També he pogut fer alguna dormida al sol; per tant, estic tranquil i descansat. Sento soroll. Algú s'acosta per la part del darrera, per sobre la posició. És el sergent. Arriba fins a mi; el saludo:

- Bona nit!

- Com és que no m'has cridat el alto! ¿quié vive?

- Ah! perquè he vist que era vosté.

- Demà presenta't davant meu!

Al dia següent, davant el caporal, em va donar una bronca de Déu n'hi do. "Aquesta vegada no et poso càstig però, a la propera, et caurà el pèl. Sigui qui sigui, has de donar l'alto! Un sentinella és sagrat mentre està de lloc i és imprescindible vigilar bé; i no distret com estaves!"

A la barraca, el caporal m'explicà que era molt mal parit i tenia molta mala llet. A més, a mi em considerava un "enchufado" de la rereguarda i no li queia gens bé. "Vés amb compte amb ell!"

Estic prenent el sol, prop del nostre refugi, quan ve un company a buscar-me:

-Agafa l'armament complet -volia dir amb les granades- i vine que la nostra esquadra té un servei a fer.

- Què és?

- Ja ho sabràs; fes via!

Què serà amb tant de misteri? Anem a la trinxera; allí ja hi està el tinent, el sergent, el nostre caporal i altres soldats. El tinent ens diu que hem de fer una descoberta; per tant, molta atenció, silenci i bona vista. Jo encara no sé de què va la cosa però ja no podem parlar i ningú m'explica res.

Sortim de la posició per un lloc del darrera; com si fos un desguàs per la pluja. Als filats hi ha com una espècie de laberint per passar. A simple vista no es podia veure. Arrossegant-nos, un darrera l'altre, arribem a fora. Ajupits, però ja no a rossegons, anem cap uns carrascars del costat. Per allí no hi ha arbres; sols arbusts i el que diuen carrascar. Suficient per poder-nos amagar i passar d'un a l'altre sense ser vistos. Al cap d'una estona d'estar caminant -o millor, saltant- de carrasca en carrasca, m'adono que quasi sempre tinc el caporal al meu costat. Crec que m'està fent protecció ja que sap que sóc nou en aquest afers; vol fer-me companyia.

Ningú parla; totes les ordres o moviments són per senyals. Noto que tots estem en tensió; voldria saber el

perquè i què estem fent allí i on som. Han passat l'ordre de no fer cap tret sota cap concepte, ja que penso que tots portem els fusell amb bala a la recambra i el pestell de seguretat posat.

De cop, tots a terra i quiets. Sentim unes veus que ens porta el vent. Uns metres més enllà s'acaba el bosquet. Prenem posicions en línia als últims arbustos, estirats a terra i ben quiets.

No puc creure el que veig! Estem darrera mateix de les posicions enemigues. Els soldats, sense cap preocupació, van a fer cua pel ranxo; sembla que és l'hora de dinar. El tinent i el sergent, ambdós amb binocles, van mirant els entorns i tots els detalls de les posicions. No sé pas com havíem pogut arribar a la rereguarda de l'enemic; el cas és que allí estàvem. Cadascú tenia en el nostre punt de mira algun d'aquells soldats que tant confiats passejaven per allí. Podíem fer una bona escabexina però no crec que poguéssim escapar cap de nosaltres. Segur que cap d'aquells soldats va saber mai el prop de la mort que va estar.

No interessava que es notés la nostra presència. El temps que vam estar allí -no sé quan seria- em va semblar una eternitat. Per fi, senyal de retirada. Anem per un altre camí cap a les nostres posicions. Tot d'una, el soldat que anava de descoberta es llença a terra; fa senyal de que s'acosti el tinent. Tots estem amagats a cada arbust, quiets. El tinent, gatejant, arriba al soldat. Quasi allí davant mateix hi ha l'entrada d'un riu de metralladores; devia ser nou perquè no estava als plànols. Ens toca fer una volta i trobem una altra sorpresa: més a l'esquerra localitzem dues entrades més de búnquers per metralladores. Podem seguir però amb més precaució encara. Estem massa prop de tot allò. Ha anat molt bé de trobar-ho, però que no ens localitzin: estaríem perduts!

Ara sí, ja som a casa. Els filats, l'entrada; fora tensions i nervis. Arribem una mica tard per al dinar però ens el tenen guardat: d'això se n'ha cuidat el furrier. Sembla que ens havia d'haver marxat la gana; però tot el contrari. Sort que, fins i tot, hi havia reenganxament. Ara sí que ja em podia considerar un veterà de primera línia.

Aquella nit l'esquadra no té guàrdia; potser perquè no ens en tocava o en compensació del servei de descobert. No ho sé; el cas és que podem dormir tota la nit de cop.

Avui plou. És el pitjor que pot passar, quant al temps, ja que aviat tindrem fangueig per arreu. Si no tens guàrdia, pots estar-te tot el temps a la barraca; però és fastigós. Dins de les trinxeres, hi ha aigua i està fangós. No cal dir si tens guàrdia. Mentre estàs al lloc, estàs fora de l'aigua però no t'escapes de la pluja que cau i, a més, has de recórrer tota la posició per anar fent el relleu. Per una altra part, la guàrdia de la nit saps que serà tranquil·la. Quan plou no acostuma a passar res.

M'ha tocat el lloc cinquè; és dels més bons. No para de ploure, tot i que no massa fort. Estic de mal humor, potser perquè és la primera vegada que em toca fer la guàrdia amb pluja. No ho sé; el cas és que estic fastiguejat. Ja fa uns quants dies que estic aquí i em comença a carregar. El temps es fa llarg. Estic amb la pluja i els meus pensaments. Penso com va començar

tot això i la sang em crema.

De sobte sento un soroll. A contrallum, veig una ombra. És la silueta perfilada del sergent malparit. Crido: “¿Quién vive?” No contesta i segueix: “¿Quién vive?” Res; cap resposta. Carrego -fent soroll- el fusell i “¿Quién vive? ¿Cuerpo a tierra!” A l’instant va quedar estirat a terra. Crido: “¿Cabo de Guardia!” Els altres sentinelles han anat passant l’alerta. Al cap d’una estona ve el caporal amb dos soldats:

–Què passa?

–Un home no ha contestat a l’alto! Està estirat aquí a dalt.

Pugen i troba el sergent (sabia el seu nom però prefereixo dir-li malparit). S’aixeca, saluda i marxa. Estava arrebossat de fang de cap a peus. El caporal em diu:

–Que no l’has reconegut?

– Sí. Però no m’ha dit la contrasenya i ja saps el que em va passar amb ell. Doncs l’he fet menjar fang. A més, venia per sorprendre’m i pel darrere.

Tots quatre van riure i a mi em passà el mal humor.

Durant els dies que vaig estar allí hi van haver dues treves de foc. Tot començava, més o menys, així:

– Eh, rojillos!- cridaven des de davant.

– ¿Qué quereis, fachas?

– Podríamos hacer un alto para hacer intercambios.

– ¿Qué teneis?

– Pues esto y esto otro (ara no recuerdo que seria).

¿Y vosotros?

– Pues esto y papel de fumar.

Aquesta era la paraula clau perquè poguéssim exigir: el paper de fumar. Ells no en tenien ja que totes les fàbriques estaven a la part republicana. Amb això podíem aconseguir el que volguéssim.

Després de posar-nos d’acord -a crits- sortien, d’una posició i de l’altra, dos soldats: un d’ells amb bandera blanca i l’altre carregat amb el gènere de bescanvi que havíem acordat. La trobada es feia al mig de la seient, a terra com els indis.

Primer que res, un cigarret. Sense cap pressa: estem de treva. Mentre ells estaven allà baix -fumant i parlant- nosaltres ens posàvem dalt el parapet, asseguts sobre els sacs terrers. I el mateix feien ells. Tots dos bàndols sabíem que, llavors, ningú trencaria la treva i no existia cap perill d’estar al descobert.

No es sabia la durada de la treva: ho decidien els emissaris que eren els qui estaven entre dos focs. La norma era no parlar ni de política ni de guerra. Sols fer l’intercanvi i fumar, en aquest cas no la pipa sinó el cigarret de la pau. Almenys momentàniament.

Quan els quatre decidien acabar, una abraçada i, amb els paquets intercanviats, cap a les respectives posicions. En arribar, ja tothom s’havia anat posant al seu lloc. Uns quants trets -que suposo serien fets a l’aire- com a fi de la treva i la guerra segueix el seu curs.

Després d’una treva, crec que tots ens sentíem més bé; tot i que per desgràcia no podia durar sempre. En les dues vegades ho vaig viure, va ser més o menys el mateix.

La segona vegada que em tocà sortir de descoberta fora de les trinxeres, més o menys érem els mateixos. Ara ja no tenia els nervis com a cordes de guitarra.

Estava més tranquil i relaxat; ja sabia més de què anava la cosa. El camí no va ser el mateix ja que anàvem per uns altres indrets. També havíem d’amagar-nos entre els carrascals i estar molt alerta en tot moment però -no sé per la veterania o perquè tenia més seguretat i més aplom- no sentia l’angoixa ni la incertesa del primer cop. Fins i tot trobava més ràpid el següent amagatall o sabia amb més facilitat el que calia fer en cada ocasió. El caporal seguí estant gairebé sempre pel meu entorn i, en més d’una ocasió, al creuar-nos les mirades em somreia. Estic segur que volia donar-me confiança. Ens havíem fet bons amics. Es deia Josep Ventura, era de Barcelona i deuria tenir uns cinc anys més que jo.

Durant la meua estada allí, va pujar en dues ocasions el meu company armer que estava destacat a Martín del Río (on abans havia estat jo). Em portava la roba neta i s’enduia la bruta. A més, m’informava del pare i, després, ell l’informava de mi. Sabia que el pare, al tornar de Barcelona i saber el que havia passat, en quatre gamberrades s’arribà a comandància. El comandant Blàvia va fer els possibles per no rebre’l però, al comprendre que això era inútil, el rebé.

A les preguntes del pare ell va donar la seva versió: era un fet d’indisciplina i, per tant, mereixia el càstig. El pare li va dir que això no era el que ell sabia i que ni m’havia insubordinat ni m’havia negat a fer la reparació. Que, en tot cas, això es faria després d’acabar amb les armes que estàvem arrançant. A més que, per damunt de tot, nosaltres érem armers. “No vull que li treguis el càstig que dius que mereix però, si al meu fill li passa quelcom, tant tu com el sergent llepaculs en rebreu les conseqüències; pots estar-ne ben segur!” A partir d’aquell fet, l’amistat entre el comandant Blàvia i el meu pare va quedar sols a nivell militar.

El que més em costà d’acostumar-me durant el temps que va durar el càstig va ser, per una part, el no poder despullar-me per dormir -sols podies treure’t el correatge i les sabates, res més- i, per l’altre, la llargada del fusell Mauser, acostumat com estava al meu mosquetó.

A la fi, el capità em diu que s’acabat el temps de càstig. Em despedeixo dels que considero que he de fer-ho i cap avall, a Martín. Sobretot, molt de compte en creuar el sector batut per l’enemic. Els companys ja m’han explicat com fer-ho: he de fer una mica més de camí i més dolent, però és més segur.

A Martín trobo el meu company armer: tot dos estem contents. L’endemà trobo combinació per anar fins a Utrillas. Tothom m’espera a l’armeria. M’abraço amb emoció al pare i amb tots els demés. A tots ens espurnegen els ulls, sense voler. Ha estat una amarga experiència i gràcies que tot ha acabat bé.

Em van explicar que l’endemà de sortir ja castigat els companys van fer veure que volien arreglar la màquina d’escriure. El cas és que no pogueren i els tocà enviar-la a Barcelona. No sabem els dies que van trigar a tornar-la a tenir, però ells no la van arreglar.